

İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretiminde Öğretmenlerin Dersin Geliştirme Bölümü Etkinliklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri*

Öğr. Gör. Semra DEMİR
Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Arş. Gör. Gülay BEDİR
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerin dersin geliştirme bölümü etkinliklerini ne derecede gerçekleştirdiklerini, öğrenci görüşlerine dayalı olarak belirlemek ve her iki ders öğretmenlerinin, bu etkinlikleri gerçekleştirme düzeyleri açısından farklılığı incelemektir. Araştırma betimsel niteliktedir. Araştırmanın evrenini, 2004–2005 öğretim yılı ikinci döneminde Kayseri'nin Melikgazi ilçesindeki 87 ilköğretim okulunun yedinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu okullardan tabakalama yöntemiyle seçilen 10 okulun yedinci sınıflarından, yansız olarak alınan birer şubedeki toplam 300 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Aritmetik ortalama, standart sapma ve t-değeri belirlenerek, elde edilen veriler tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma bulgularına göre, dersin geliştirme basamağında yapılması gereken etkinliklerin yeterli düzeyde uygulanmadığı görülmektedir. Etkinliklerin çoğunluğunun her iki derste de ara sıra yapıldığı ortaya çıkmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Fen Bilgisi öğretmenlerine kıyasla pekiştirme ve ipucu verme, hoşgörülülük, anlayışlı ve sevecen olma, dersle ilgili araç-gereç, materyal kullanma, farklı yöntemler kullanma ve öğrencinin aktif olduğu bir ortam yaratmada daha yeterli bulunmuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretimi, Geliştirme Bölümü Etkinlikleri, İlköğretim Okulu Öğrencileri.

---

* Bu makalenin ilk hali, 26–28 Mayıs 2005 tarihleri arasında Van'da düzenlenen II. Sosyal Bilgiler Eğitimi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

Bireylerin yaşamını dengeli bir biçimde sürdürebilmesi ve içinde yaşadığı topluma yapıcı bir üye olarak katkıda bulunabilmesi için gerekli davranış örüntüleriyle donanmış olması gerekmektedir. Bunu sağlayacak araç eğitimidir. Eğitim yaşam boyu devam eden bir süreç olduğundan bu süreçteki etkinliklerin bir kısmı okullarda bir kısmı ise okul dışında gerçekleşmektedir. Eğitim etkinliklerinden planlı ve programlı olarak yürütülenler öğretim etkinliklerini oluşturmaktadır. Öğretim; içsel bir süreç ve ürün olan öğrenmeyi sağlayan ve destekleyen dışsal olayların planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi sürecidir. Eğitimin gerçekleşebilmesi için öğretimin, belli hedeflere yönelik öğrenmeleri oluşturmak üzere planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bir dersin planlanması üç aşamadan oluşmaktadır: Ders öncesi hazırlık, dersi planlama ve uygulama, ders sonrası etkinlikler (Orlich ve diğ., 1990: Akt. Erginer, 2004). İyi bir öğretim; iyi bir planlama, iyi disipline edilmiş bir sınıf ve iyi bir sunuya dayanır. Öğrencinin derse ilgisinin sürekli canlı tutulması, katılımının devamlılığı, motivasyonunun yüksek olması ve öğrenmenin maksimum derecede gerçekleşebilmesi, öğretmenin dersin gerek ön hazırlıklarını gerekse giriş, geliştirme ve değerlendirme etkinliklerini çok iyi planlaması ve bunları yeri geldiğinde etkili bir şekilde kullanmasını gerektirir. Bundan dolayı öğretmenler, bu etkinlikler hakkında gerekli bilgiye ve onları kullanma becerilerine sahip olmalıdır.

Öğretimin planlanmasında giriş, geliştirme ve değerlendirme etkinliklerinin her birisi farklı aşama ve özelliklere sahiptir. Geliştirme etkinlikleri, öğretme ve öğrenmenin gerçekleştiği, öğretim hizmetinin sunulduğu aşama olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu bölümde öğrencilere sunulacak bilgiler, tanımlar kavramlar kurallar, formüller ve açıklamalar yer alır. Bu bilgilerin, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, bilinenen bilinmeyene, yakın çevreden uzak çevreye doğru bir yol izlemesi gerekir (Sönmez, 2004). Nitelikli bir eğitim için, öğrencilerin öğrenmelerini etkileyen uyarıcıların öğretmenler tarafından bilinmesi ve bunların gerektiğinde işe koşulması gereklidir.

Geliştirme basamağında öğretmenler, öğrenciler arasında etkileşimi artıracak, öğrencilere birlikte çalışma alışkanlığı kazandıracak, öğrencinin kendine güven duymasını sağlayacak öğrenme ortamları düzenlemeli, kaynakların çeşitliliği yönünden zenginlik sağlamalı, öğrencilerin keşfederek öğrenmesini özendirmeli, öğrencilerin performansını ölçmeye yönelik geliştirilen yöntem ve araçlar kullanılmalıdır.

Yapılandırmacı anlayışa göre öğrenmenin oluşabilmesi için, yeni bilginin öğrenenin amaçları ve önbilgileri ile bağlantılı olması gerekir. Öğretmen ise öğrencilerin bilgileri yapılandırmasına yardımcı olan kişidir (Babadoğan, 2003). Öğretmen öğrenme yaşantılarını düzenlemek ve etkin katılımı sağlamak için öğrenenlerin bakış açısı, ilgi ve gereksinimlerinden yola çıkmalı, çeşitli uyarıcılara öğrenme öğretme ortamında bilinçli olarak yer vermelidir. Bu uyarıcılar ipucu, düzeltme, dönüt, pekiştireç, göz iletişimi, sevgi olarak sıralanabilir.

Yukarda adı geçen değişkenlerden ipucu, öğrencileri harekete geçiren ve istenilen davranışın yapılmasına yardımcı olan davranışlardır (Fidan, 1982). Sorulan soruya tam yanıt veremeyen öğrenciye bir hareketin, sözcüğün, sesin hatırlatılması ipucu olabilir. İpuçları sözlü ya da yazılı olabilir, bireysel farklılıklar dikkate alınarak verilmelidir (Demirel, 2004). Davranışı izleyen ve organizma üzerinde olumlu etki yaratarak davranışın ortaya çıkma ihtimalini artıran uyarıcılara ise olumlu pekiştireç denir (Erden ve Akman, 1995). Olumlu pekiştireç mutlaka doğru davranışı takip etmeli ve pekiştireç verilirken öğrencilerin ihtiyaçları ve sosyal çevreleri dikkate alınmalıdır (Selçuk, 1996).

Dönüt, öğrencilerin o ana kadar, neleri öğrenmiş olduklarını ve neleri öğrenmeleri gerektiğini bildirme işidir. Bir öğrenci, ders sırasında ne kadar ilerleme gösterdiği konusunda bilgilendirilirse öğrenme motivasyonu arttırılabilir. Böylece öğrencinin kendi gelişmesini kontrol etmesi için bir çok fırsat doğmuş olabilir. Bu bilgi öğrenciye dönüt sağlar ve sonuçlar olumlu ise bu, öğrencinin çabasını güçlendirir (Kemp, 1971, Akt: Oral, 2000). Dönütlerden yararlanarak, eksiklerin giderilip yanlışların doğrulanması işi ise düzeltme olarak adlandırılır (Bloom, 1992). Dönütler değerlendirmeden çok bilgilendirici olmalı, öğrencilerin temel hedeflere göre ilerlemelerini değerlendirmelerine, hatalarını anlamalarında ve yanlışlarını düzeltmelerinde yardımcı olmalıdır (Borophy, 1999).

Öğrencinin, kendisine sağlanan öğrenme durumunun öğeleri ile örtülü ya da açık bir biçimde etkileşmesi ve öğrenme çalışmasına girmesi, öğrenci katılmanlığı olarak adlandırılmaktadır (Gözütok, 1995). Öğrenci katılmanlığı açık ve örtülü katılım olarak ikiye ayrılmaktadır. Her iki katılımda da yaşantı kazandıracak düzeyde etkileşimin gerçekleşmesi ve sürdürülmesi önemlidir (Senemoğlu, 1997). Yapılan araştırmalardan elde edilen bütün sonuçlar öğrencilerin aktif olarak derse katıldığında daha iyi ve hızlı öğrendiğini, hatırladığını ve yaptığı işten zevk duyduğunu göstermektedir.

Günümüzde geleneksel sınıf süreçlerinin yerine aktif öğrenmeye dayalı yapılandırmacı sınıf süreçleri öncelikli olmaya başlamıştır. Yapılandırmacı öğrenme kuramı öğrenme sürecinde öğretmen ve öğrenci rollerini değiştirmekte ve öğrenciyi tüm sürecin merkezine yerleştirmektedir.

İnsanlar arasındaki düşünce ve duygu alışverişi olarak tanımlanabilen iletişim (Cüceloğlu, 1993) öğretmen-öğrenci arasındaki, karşılıklı güvene ve saygıya dayalı sıcak ilişkilerin kurulduğu sınıflarda üretkenliği artıracak, disiplin sorunlarını azaltacak, eğitsel amaçlara ulaşma olasılığını yükseltecektir (Açıkgöz, 2003). Sınıfta akademik olmayan birçok sorunla karşılaşabilecek olan öğretmenin, bu sorunlarla başa çıkabilmesi için, iyi bir iletişim ve olumlu sınıf ortamı yaratma becerisine sahip olması gerekir. Öğretmenin öğrencilerle sağlıklı iletişim kurabilmesi, kendini iyi ifade edebilmesi ve karşısındakini anlama becerisi gerektirir (İpşir, 2002).

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerin dersin geliştirme bölümü etkinliklerini ne derecede gerçekleştirdiklerini, öğrenci görüşlerine dayalı olarak belirlemek ve her iki ders öğretmenlerinin, bu etkinlikleri gerçekleştirme düzeyleri açısından aralarında bir fark olup olmadığını incelemektir.

Öğretim süreçlerinde öğretmenlerin yapması gereken belli başlı öğretim etkinlikleri, öğrenmede önemli bir yere sahiptir. Bundan dolayı, bu araştırmadan elde edilen bulguların, öğretmenlerin eksikliklerini belirleme ve bu eksiklikleri giderme yönünde, gerekli çalışmaları yapmalarını sağlama bakımından ve konuyla ilgili daha kapsamlı araştırmalara temel oluşturabileceği için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın evrenini, 2004–2005 öğretim yılı ikinci döneminde Kayseri ili Melikgazi ilçesindeki ilköğretim okullarının yedinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde Melikgazi ilçesinde 87 ilköğretim okulu bulunmaktaydı. Bu okullardan tabakalama yöntemiyle seçilen 10 ilköğretim okulunun yedinci sınıflarından, yansız olarak seçilen birer şubedeki öğrenciler de araştırmanın örneklem grubu olarak alınmıştır. Örneklem grubunda, her okuldan 30 öğrenci olmak üzere, toplam 300 öğrenci yer almaktadır. Örneklem alınan okullar araştırmacılar tarafından ziyaret edilerek, öğrencilere anket formları dağıtılmış ve formlar araştırmacıların gözetiminde, öğrenciler tarafından doldurulduktan sonra toplanmıştır.

Verilerin toplanmasında kullanılan anketin deneme formu, ilgili literatürün incelenmesiyle oluşturulmuştur. Daha sonra bu form, kapsam geçerliği ve uygunluğunun sağlanması amacıyla eğitim bilimleri alan uzmanlarının, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerini okutan öğretmenlerin görüşlerine sunularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Hazırlanan deneme formu, bir grup öğrenciye uygulanmış, anket maddelerinin açık ve anlaşılabilirliği konusunda kendileriyle görüşülmüştür. Bu uygulamalar sonucunda, her iki ders için ortak olan toplam 21 maddenin yer aldığı ankete son şekli verilmiştir. Geliştirilen anketin Cronbach Alpha Güvenirlilik Katsayısı, 0.86 bulunmuştur. Anket maddeleri kapalı uçlu ve likert tipi dörtlü derecelemeyle dayalıdır. Anket uygulaması, 2004–2005 öğretim yılı ikinci döneminde Ocak ayının ilk haftası içinde gerçekleştirilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin pekiştireç verme sıklıklarının incelendiği birinci maddede, Fen Bilgisi öğretmenleri ($\bar{x}=2.20$) ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri ($\bar{x}=2.47$) *ara sıra* pekiştireç vermektedirler. İki grup arasında Sosyal Bilgiler öğretmenleri lehine fark olduğu tespit edilmiştir [$t(299)=4,20$; $p<.05$].

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin, eğitim durumlarında işaret ya da ipuçlarını kullanma sıklıkları, Sosyal Bilgiler öğretmenleri ($\bar{x}=2,97$) ve Fen Bilgisi öğretmenleri için ($\bar{x}=2,73$) *sık sık* bulunmuştur. Gruplar arasında Sosyal Bilgiler öğretmenleri lehine fark tespit edilmiştir [$t(299)=3,71$; $p<.05$]. Battal (1994) yaptığı bir çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Söz konusu çalışmada, dersin geliştirme aşamasında yer alan davranışlardan pekiştireç, ipucu ve öğrenci katılımı değişkenlerini oluşturan davranışlara öğretmenlerin istenir düzeyde yer vermediği ortaya çıkmıştır.

Oktar ve Bulduk’un (1999) yaptığı *Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Davranışlarının Değerlendirilmesi*, adlı araştırmalarında öğrenciler öğretmenlerini, dersin geliştirme basamağında yapmış olduğu etkinliklere göre değerlendirmişler ve uygun ipuçları ve dönütler verme, düzeltmeler yapma, değişik öğretim yöntemlerini kullanma bakımından yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin, tüm öğrencilerin derse katılmasını sağlamak amacıyla, konuyla ilgili bireysel çalışma ya da grup çalışmaları yaptırması konusunda, öğrenciler, Fen Bilgisi öğretmenlerinin ($\bar{x}=2,67$) *sık sık*, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ($\bar{x}=2,43$) *ara sıra* yaptığını belirtmişlerdir. Gruplar

arasında Fen Bilgisi ğretmenleri lehine fark bulunmuştur [$t_{(299)}=3,72$; $p<.05$]. Öğrencilerin derse katılımının sağlanması, onlara daha fazla yaparak yaşayarak öğrenme ortamları sunmakla olanaklıdır. Öğrenci sadece okumak ve dinlemek yerine, tartışma, fikirleri savunma, hipotez kurma, sorgulama ve fikirleri paylaşma gibi öğrenme sürecine etkin katılım yoluyla öğrenmesini gerçekleştirir. Bireylerin etkileşimi önemlidir (Perkins, 1999).

Anketin altıncı maddesinde, ğrenciler Sosyal bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmenlerini, dersi anlatırken kendilerine karşı hoşgörülü, anlayışlı ve sevecen olma durumlarına göre değerlendirmişler, Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin ($\bar{x}=3,37$) *her zaman*, Fen Bilgisi ğretmenlerinin ($\bar{x}=3,23$) *sık sık* hoşgörülü, sevecen ve anlayışlı davrandığını belirtmişlerdir. Gruplar arasında Sosyal Bilgiler ğretmenleri lehine fark bulunmuştur [$t_{(299)}=2,16$; $p<.05$]. Öğretmen sınıfta bütünlüğü sağlarken, sevgi temelinde dayalı saygıyı oluşturmalıdır. Öğretmenin çocuğu ve mesleği seven birey olması gerekir (Yavuzer, 1996). Elde edilen bulgulara bakıldığında, iki ğretmen grubunun, ğrenci ğretmen arasındaki iletişimin, ğrenci başarısı üzerindeki etkisinin farkında oldukları ve bundan dolayı olumlu sınıf atmosferi oluşturmaya çalıştıkları düşünülebilir. Öğretmenlerin, sınıfta sağlayacağı koştulların başında, "ğrencilerle rahat iletişim kurmak" gelmektedir. Disiplini bozmayacak şekilde, öğrencilere hata yapma hakkının tanınması, diğer koştullardan biridir (Budak,1998). Yaratıcılığı geliştiren ideal bir sınıf ortamının özellikleri arasında, öğretmenlerin açık fikirliliğe önem vermesi, cesaretlendirici ve açıklayıcı olması sayılmaktadır (Trevor, 1999 Akt: Akdağ ve Güneş, 2003). Ayrıca, ğretmen yaratıcılığın gelişmesini sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturma konusunda, öğrenciler arasındaki farklılığa karşı hoşgörülü ve saygılı olmaya zen göstermelidir.

TABLO 1.

Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Dersin Geliştirme Bölümü Etkinliklerini Gerçekleştirme Düzeyleri (N=300)

Madde	Grup	$\bar{x}$	S	t	p
Öğretmenimiz soruyu doğru cevapladığımızda bize <i>bravo, aferin, tebrik ederim</i> der.	Fen B.	2,20	,86	4,20	,000
	Sos.Bil	2,47	,94		
Öğretmenimizin sorusunu cevapladığımızda, <i>doğru, yanlış, eksik</i> gibi sözler söyler.	Fen B.	2,89	1,01	1,52	,129
	Sos.Bil	2,80	1,03		
Bir soruyu eksik cevapladığımızda, öğretmenimiz ipuçları verir.	Fen B.	2,73	,99	3,71	,000
	Sos.Bil	2,97	,99		
Öğretmenimiz herkesin derse katılmasını sağlamak için konuyla ilgili bireysel ya da grup çalışmaları yaptırır.	Fen B.	2,67	,96	3,72	,000
	Sos.Bil	2,43	1,05		
Öğretmenimiz kendi alanıyla ilgili yeterli bilgi ve becerilere sahiptir.	Fen B.	3,38	,91	,67	,947
	Sos.Bil	3,38	,94		
Öğretmenimiz derse anlatırken bize karşı hoşgörülü, anlayışlı ve sevecendir.	Fen B.	3,23	,94	2,16	,031
	Sos.Bil	3,37	,90		
Öğretmenimiz derste tüm öğrencilerle göz iletişimi kurar.	Fen B.	2,75	1,04	,52	,602
	Sos.Bil	2,72	,98		
Öğretmenimiz ders işlerken konuyla ilgili materyalleri, (küre, harita, slaytlar, deney düzeneği, modeller vs.) kullanır.	Fen B.	2,55	1,04	2,11	,035
	Sos.Bil	2,68	1,00		
Öğretmenimiz ders işlerken bilgisayar teknolojilerinden yararlanır.	Fen B.	1,58	,83	1,59	,113
	Sos.Bil	1,68	1,06		
Öğretmenimiz konuyla ilgili olarak sınıfa konuk getirir.	Fen B.	1,28	,71	2,97	,003
	Sos.Bil	1,43	,84		
Öğretmenimiz derslerde farklı yöntemler kullanır (rol yapma, örnek olay inceleme gibi).	Fen B.	1,89	,96	2,31	,021
	Sos.Bil	2,06	1,07		
Öğretmenimiz dersin sonunda anlaşılmayan yer olup olmadığını sorarak gerekirse tekrar açıklayacağını söyler.	Fen B.	3,30	,94	,22	,823
	Sos.Bil	3,31	,90		
Öğretmenimiz sorduğu bir soruyu yanlış cevaplandırdığımızda düzeltme yapar.	Fen B.	3,35	,84	,00	1,000
	Sos.Bil	3,35	,86		
Öğretmenimiz derse başlamadan önce konuyla ilgili ön bilgilerimizi kontrol etmek için giriş soruları sorar.	Fen B.	2,52	1,04	88	,376
	Sos.Bil	2,58	1,05		
Öğretmenimiz soruyu sorduktan sonra düşünmemiz için bize zaman verir.	Fen B.	3,16	,94	,39	,691
	Sos.Bil	3,14	,97		
Derslerde öğretmen aktiftir.	Fen B.	2,88	,95	,83	,407
	Sos.Bil	2,93	,99		
Derslerde öğrenci aktiftir.	Fen B.	2,42	,85	3,77	,000
	Sos.Bil	2,63	,92		
Öğretmenimiz sınıfta herkesin fikir ve düşüncelerini rahatça söyleyebileceği demokratik bir hava yaratır.	Fen B.	3,00	1,00	1,67	,095
	Sos.Bil	3,11	,97		
Bu derslerde sınıf atmosferinden memnunuz	Fen B.	2,84	1,07	,52	,600
	Sos.Bil	2,88	1,11		
Öğretmenimiz konuları işlerken yakın çevreden uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru gider.	Fen B.	2,92	1,00	,34	,731
	Sos.Bil	2,90	,97		
Konuyu başka yöne çekmek isteyen arkadaşlarımız olduğunda onların dikkatini yeniden konuya çekebilir.	Fen B.	3,01	,98	,15	,877
	Sos.Bil	3,00	,98		
	Sos.Bil	2,97	1,10		

Öğretmenlerin ders işlerken konuyla ilgili araç-gereç ve materyalleri kullanma sıklıklarının incelendiği sekizinci maddede öğrenciler, Sosyal Bilgiler öğretmenleri için ($\bar{x}=2,68$) *sık sık*, Fen Bilgisi öğretmenleri için, ($\bar{x}=2,55$) *sık sık* cevabını vermişlerdir. Gruplar arasında Sosyal Bilgiler öğretmenleri lehine fark bulunmuştur [$t(299)=2,11$ $p<,05$]. Ayas ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre (1994), hem ilköğretim hem de orta öğretimde görev yapan öğretmenlerin ders uygulamalarında araç gereç ve materyallerin etkin kullanıldığı yerler olan laboratuvarların kullanımına çok fazla dikkat etmedikleri ortaya çıkmıştır. Ülkemizdeki birçok ilköğretim okulunda fen laboratuvarlarının bulunmadığı, bulunanların da yeterince kullanılmadıkları ifade edilmektedir (Erdemir ve diğ., 1999). Bazı araştırma sonuçları ise Fen Bilgisi öğretmenlerinin laboratuvarlara pek fazla önem vermediklerini ve dolayısıyla derslerini laboratuvarlarda işlemek istemediklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte derslerinde laboratuvar çalışmalarına önem vermeyen öğretmenlerin birçoğunun ise mezun oldukları üniversitede laboratuvar alışkanlığı kazanmayan veya kazandırılmayan, okullarında laboratuvar imkânı olmayan kişiler olduğu belirlenmiştir (Değirmençay, 1999; Üstüner, 2000; Şahin, 2001 Akt: Ayvacı ve Küçük, 2005). Kayalı (2000) Sosyal Bilgiler dersi üzerine, ilköğretim yedinci sınıflar üzerinde yaptığı *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Başarıyı Etkileyen Faktörler* konulu araştırmasında, öğretmenlerin % 75'inin *her zaman*, % 25'inin *sık sık* araç-gereç kullandıklarını belirtmiştir. Uçar'ın, ilköğretimde ders araç-gereçleri kullanımı konusunda öğretmen görüşlerini değerlendirdiği araştırmasının bulgularına göre de geçmişte Eğitim Teknolojisi dersini almış olan öğretmenlerin araç-gereç kullanımına ilişkin tutumları bu dersi almamış olanlardan daha olumlu bulunmuştur (Uçar, 1999).

Dersin işlenişi sırasında sınıfa konuk getirme etkinliğini, hem Sosyal Bilgiler öğretmenleri ($\bar{x}=1,43$) hem de Fen Bilgisi öğretmenleri ($\bar{x}=1,28$) *hiç* yapmamaktadırlar [$t(299)=,71$; $p<,05$]. Bu sonuçlarla Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin lehine iki grup arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler derslerinin konularının daha çok günlük hayata dönük olması ve işlenecek konulara yönelik konuk bulma ve derse getirme olanaklarının fazla olması Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu etkinliği gerçekleştirme konusunda daha avantajlı görünmelerinin nedeni olabilir. Oral'ın (2000) yaptığı *Öğretmen Adaylarının Algılarına Göre İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Dönüt ve Düzeltme Davranışları* adlı çalışmanın sonuçları bu bulguları destekler niteliktedir. Oral adı geçen çalışmada, öğretmenlerin, öğrencilerin yanlış ya da eksik cevapları karşısında konu uzmanı kişilere başvurma etkinliğini çok az sayıda gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur.

Sınıfa konuk getirme etkinliği, konuyla ilgili uzman, deneyim sahibi kişi, vs. gerektirdiğinden bu kişilerin her zaman ders saati sırasında uygun bulunmayışları veya ilgili kişilere ulaşmada güçlük çekilmesi nedeni ile sınıflarda hiç yapılmıyor olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin derste farklı öğrenme yöntemleri kullanıp kullanmadığına ilişkin soruya öğrenciler, Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve ($\bar{x}=2,06$) Fen Bilgisi öğretmenleri için ($\bar{x}=1,89$) *ara sıra* değerlendirmesini yapmışlardır. Gruplar arasında Sosyal Bilgiler öğretmenleri lehine fark vardır [$t_{(299)}=2,31$; $p<,05$]. Araştırmacılar farklı özelliklere sahip değişik öğrenme biçimlerinin olduğunu ve bir sınıfta çeşitli öğrenme biçimlerinin ortaya çıkacağını söylemektedirler. Öğrencilerin farklı öğrenme biçimlerine göre farklı gereksinimleri olduğunu anlamak kalıplaşmış öğrenme modellerini kırar ve öğretime çeşitlilik katar.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğrencilerin derse aktif olarak katılma sıklıklarının incelendiği anket maddesinde öğrenciler Sosyal Bilgiler derslerinde ($\bar{x}=2,63$), *sık sık*, Fen Bilgisi derslerinde ($\bar{x}=2,42$) *ara sıra* kendilerinin aktif olarak derse katıldıklarını belirtmişlerdir. Gruplar arasında Sosyal Bilgiler öğretmenleri lehine fark bulunmuştur [$t_{(299)}=3,77$ $p<,05$]. Bilişsel alanda yapılan araştırmalar, öğrenme sürecine aktif olarak katılan öğrencilerin daha iyi öğrendiklerini göstermektedir (Haris ve arkadaşları, 2001). Kaptan ve Korkmaz (2002), Peterson ve Treagust (1998), Siegel ve Lee (2001) yaptıkları çalışmalarda Fen Bilgisi konularının öğretiminde öğrenci merkezli Probleme Dayalı Öğrenme yaklaşımının etkili olduğunu (Akt: Yaman ve Yalçın, 2003), Güven ise (2005) Sosyal Bilgiler derslerinde problem çözme, eleştirel düşünme ve sorunlara pratik çözüm getirme becerilerinin vurgulandığı eğitim ortamlarının düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler, geleneksel yöntemlerle eğitim öğretim etkinliklerini sürdürmekte ısrarlı olup alanının özelliğini dikkate almadıkları ve dersi zenginleştiremedikleri takdirde öğrenciler için bu dersler sıkıcı ve soyut olmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler bu derslerde öğrenmekten çok ezberlemeye yönelmektedirler (Freeman ve Levstik: 1988). Buna göre öğretmenlerin öğrenci merkezli öğretim ortamlarını yeterince oluşturamayışları, onların bu öğretim yöntemleri hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamalarıyla açıklanabilir.

Sonuç ve Öneriler

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmenlerinin, dersin geliştirme bölümü etkinliklerini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırıldığı bu araştırmada,

dersin geliştirme basamağında yapılması gereken etkinliklerin yeterli düzeyde uygulanmadığı görülmektedir. Etkinliklerin çoğunluğunun her iki grupta da *ara sıra* yapıldığı ortaya çıkmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Fen Bilgisi öğretmenlerine kıyasla pekiştirme ve ipucu verme, hoşgörülü anlayışlı ve sevecen olma, dersle ilgili araç-gereç materyal kullanma, derslerde farklı yöntemler kullanma ve öğrencinin aktif olduğu bir sınıf ortamı yaratmada daha yeterli bulunmuşlardır. Tüm öğrencilerin derse katılımının sağlanması konusunda ise Fen Bilgisi öğretmenleri daha yeterli bulunmuştur.

Dönüt verme, düzeltme yapma, öğrencilerle göz iletişimi kurma, bilgisayar teknolojilerinden yararlanma, derse başlamadan önce giriş soruları sorma, sınıfta demokratik bir hava yaratma, gibi etkinlikler, her iki grupta da farklılaşmamaktadır.

Öğretmenin mesleki açıdan yetişmişlik düzeyi, sunacağı eğitimin kalitesinin önemli bir belirleyicisi olarak düşünülebilir. Öğretmenin iyi olması onun hem hizmet öncesinde iyi yetiştirilmesi hem de hizmet içinde kendisini geliştirecek olanaklardan yararlanmasını sağlamakla olasıdır. Bunun için de öğretmene her yönden destek olunmalıdır ki öğretmen kendisini hem kişisel olarak hem de mesleki açıdan geliştirebilsin (Seferoğlu, 2001).

Mesleki açıdan iyi yetişen öğretmenler öğrencileri için olumlu öğrenme koşulları sağlayabilir. Ancak öğretmenler farklı öğrenci gruplarıyla birlikte olabilmektedirler. Bu farklılıklar; farklı yaş grupları, farklı düzeyler, farklı konu alanları ve farklı sosyo ekonomik yapı şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bu durumlar, öğretmenlerin farklı yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanmalarını gerekli kılmaktadır.

Türkiye'deki öğretmen profili incelendiğinde hâlen görevde bulunan birçok öğretmenin, öğretmen yetiştiren bir kurumdan mezun olmadıkları görülecektir. Öğretmen adayları ihtiyaçları olan meslekî eğitimi tam olarak alamadan mezun olmaktadır. Öğretmenlerin sınıfta başarılı olabilmeleri için becerilerinin güncellenmesi gerekmektedir. Kendilerine profesyonel yardım verilen öğretmenler, birtakım eğitim etkinlikleri sonucunda bilgi ve becerilerini artırabilir ve bunun sonucunda da daha iyi birer öğretmen olabilirler. Öğretmenlerin kişisel ve meslekî gelişimleri için Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden ayrılan payın yetersiz olduğu bilinmektedir. Öte yandan hizmet içi eğitim için daha fazla kaynak ayrılması, sonucun daha iyi olacağına garantisini de vermemektedir. Her şeyden önce öğretmenlerin bu etkinliklerin önemine inandırılmaları gerekmektedir (Seferoğlu, 2004).

Öğretmenler için geliştirme ve değerlendirme programlarının düzenlenmesi, personel destek programlarının uygulamaya konması, ders materyallerinin ve kaynaklarının sağlanması, işlevsel zümrelerin oluşturulması, yeni programların işlemeyen ya da eksik noktalarının vurgulanması ve yenilenmesi gibi çalışmalar yapılabilir. Ayrıca öğretmenlerin alanlarıyla ilgili yapılan konferanslar ve çalışmalara öğretmenlerin katılması sağlanabilir. Bilgi ağları kurularak, öğretmenlerin alanlarıyla ilgili süreli yayınları, araştırmaları, ders kitaplarını ve destek kitaplar gibi olanakları kullanmaları sağlanabilir.

Hizmet içindeki öğretmenlerin gerekirse lisansüstü eğitim yapmalarının sağlanması ve gelişmelerinin bütün olarak izlenmesi sağlanabilir (DFEE, 1998, Akt: Güven, 2005).

Öğretmenlerin dersin planlama ve uygulama aşamalarında dikkate alması gereken geliştirme bölümü etkinliklerinin neler olduğu hakkında ve farklı öğrenme öğretme yöntemleri konusunda daha fazla bilgi sahibi olmaları sağlanarak bu yöntemleri sınıflarda uygulamalarına imkân tanınabilir. Bunun için öğretmenler, belli aralıklarla davranışlarıyla ilgili öğrencilerden dönüt alabilir ve bu doğrultuda davranışlarını geliştirebilirler. Öğretmen yetiştiren kurumlar; programlar, donanım ve öğrenciye verilen hizmetler yönünden iyileştirilebilir. Öğretmenlerin, dersin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarına yönelik eksik bilgilerini tamamlamaya, yeni uygulamalardan haberdar etmeye yönelik olarak hazırlanacak hizmet içi eğitim programlarına katılmaları sağlanmalıdır.

Öğretmenler, bilgi taşıyıcı ve aktarıcı değil, bilgi kaynaklarına giden yolları gösterici, kolaylaştırıcı birer eğitim lideri olmalıdırlar (Başar, 1994). Öğretmenin bilgi yayıcılıktan çok “öğrenmeyi öğretmek” rolünü oynaması, bunun için de öğrenmeyi öğretmede yeterli olması gerekmektedir (Erdem, 1998). Özellikle yeni öğretim programlarının öngördüğü yapılandırmacı yaklaşıma dayalı uygulamalarda öğretmenler yıllardır sınıflarda sürdürdükleri disiplin sağlayıcılık, bilgi dağıtıcılık vb. rollerden sıyrılarak öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir yardımcı, dost, gereksinme anında kendisine başvurulacak bir danışman gibi görünmelidirler (Slavin, 1994). Yapılandırmacılığın eğitim kurumlarında etkili ve verimli olarak uygulanması, öğretmenlerin öncelikle bu yaklaşım konusunda eğitilmelerini gerektirmektedir. Öğretmenler hizmet öncesi eğitimleri sırasında yapılandırmacı öğretme yaklaşımı konusunda kuramsal ve uygulamalı olarak yetiştirilebilirler (Yaşar, 1998). Bu amaçla öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğrenmeler, zaman zaman yapılandırmacı eğitim ortamları düzenlenerek gerçekleştirilmelidir. Görev başındakiler de hizmet içi eğitim programlarına alınarak yapılandırmacı kuram ve uygulamalar konularında bilgi beceri ve tutumlarla donatılabilirler.

Students' Assessment of Instructional Strategies and Activities Used by Science and Social Studies Teachers in Primary Schools

Semra DEMİR

Erciyes University

Gülay BEDİR

Gaziosmanpaşa University

Abstract

The purpose of this study is to determine the effectiveness of instructional strategies administered by primary school Science and Social Sciences teachers based on the opinions of students, and to identify if there is any difference between teachers of the two courses in terms of the level that they carry out these activities. This study is descriptive in nature. 7th grade students at primary schools in Melikgazi, Kayseri, during the spring term of 2004-2005 formed the research universe of the study. There were 87 primary schools in Melikgazi when the study was conducted. Ten primary schools were identified by stratification method, and 7th grade students in one of the classes of each school were chosen randomly and assigned as the sample group of the study. There are totally 300 students (30 students from each school) in the sample. The findings of this study reveal that strategies in the instruction step of a lesson are not applied effectively. Most of the activities were found to be conducted occasionally in both groups. According to the results, teachers of Social Sciences were identified to be more productive and effective than those of Science course in the following areas: providing reinforcement and prompting, being understanding and affectionate, using course-related tools and instruments, and creating a classroom environment where students participate actively.

Key Words: *Instruction of Science and Social Sciences, Instructional strategies in a lesson, Primary school students*

Summary

Lesson plan consists of three interwoven steps; preparation before the lesson, planning and administering the lesson, and follow-up activities. Effective teaching is based on a well-developed plan, a well-managed classroom, and an effective presentation. Making necessary preparations and planning before a lesson may contribute a lot to success of students. A teacher has to get prepared before the lesson and has to plan the presentation, instruction, and assessment activities of the lesson in order to maintain students' interest, to maintain participation, and to sustain students' motivation at a high level. Therefore, it is vital for teachers both to be informed about instructional strategies and to have related skills to carry out these strategies.

Presentation, instruction, and assessment activities within a lesson plan display different characteristics and have distinct steps. Instructional strategies are more important in nature since this is the phase when teaching is administered and learning takes place. All the definitions, concepts, rules, formulae, and explanations are delivered to students during this step. The information flow in this phase is from simple to complex, from concrete to abstract, from known to unknown, and from immediate to far. Teachers should be aware of the stimuli that affect students' learning and should use them when needed.

During the instruction step, teachers should create a setting that increases interaction among students, trains them on cooperation, and improve their self-confidence; should provide various sources of information; should encourage students to learn by discovering; and should make use of methods and instruments that assess students' performance. The purpose of this study is to determine the effectiveness of instructional strategies administered by primary school Science and Social Sciences teachers based on the opinions of students, and to identify if there is any difference between teachers of the two courses in terms of the level that they carry out these strategies. Since a survey/questionnaire is utilized for the above purpose, this study is descriptive in nature.

Method

Sample

7th grade students at primary schools in Melikgazi, Kayseri, during the spring term of 2004-2005 formed the research universe of the study. There were 87 primary schools in Melikgazi when the study was conducted. Ten primary

schools were identified by stratification method, and 7th grade students in one of the classes of each school were chosen randomly and assigned as the sample group of the study. There are totally 300 students (30 students from each school) in the sample. Researchers visited all these schools and distributed the questionnaire forms personally. Then, students filled out the forms under the supervision of researchers.

Instrument

The first draft of the questionnaire used in this study was developed in accordance with the related literature. Afterwards, the draft version was analyzed by experts in educational sciences and teachers lecturing Science and Social Science in terms of its content validity, and all necessary corrections were completed. Then, the questionnaire form was applied to a group of students to see if the statements were clear or not. After all the revision efforts, the questionnaire including 21 items about both lessons was given its final form. Cronbach Alpha Reliability coefficient of the questionnaire was found to be 0.86.

Findings and discussion

The findings of this study reveal that strategies in the instruction step of a lesson are not applied effectively. Most of the strategies were found to be conducted *occasionally* in both groups. According to the results, teachers of Social Sciences were identified to be more productive and effective than those of Science course in the following areas: providing reinforcement and prompting, being understanding and affectionate, using course-related tools and instruments, and creating a classroom environment where students can participate actively. On the other hand, teachers of Science course were assessed as more able in encouraging whole-class participation.

Teachers may make use of various teaching techniques and methods in the classroom providing that they are informed about instructional strategies that should be taken into consideration during both planning and administering steps of a lesson and about different instructional methods. So at certain intervals, teachers may get feedback from students regarding their own behaviors and may make necessary amendments accordingly. Teacher training institutions and programs may be improved in terms of equipment and service provided for students. Teachers might be guided to attend in-service training programs designed to compensate for their insufficiencies concerning preparation, administration, and assessment of a lesson, and to inform them about innovations in teaching.

Kaynakça

- Açıkgöz, K. (2003). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akdağ, M. ve Güneş, H.(2003).Öğretmen Rolünün Yaratıcı Bir Sınıf Ortamı Oluşturmasındaki Önemi *Milli Eğitim Dergisi* sayı,159, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/akdag-gunes.htm>
- Ayvacı H. Ş. ve Küçük M. (2005) İlköğretim Okulu Müdürlerinin Fen Bilgisi Laboratuvarı Kullanımı Üzerindeki Etkileri, *Milli Eğitim Dergisi* 165, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/165/ayvaci.htm>
- Babadoğan, C. (2003). Sorumlu Davranış Geliştirme Stratejileri Bağlamında Öğrenen Sınıf, *Milli Eğitim Dergisi* s.157 Kış
- Başar, H. (1994). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: No:13, PEGEM Yayınları
- Battal, N. (1994). Rehber ve Danışman Öğretmenlerin Öğretmenlik Davranışlarının Stajyer Öğrencileri Tarafından Değerlendirilmesi. *I. Eğitim Bilimleri Kongresi (Kuram-Uygulama-Araştırma) Bildiriler*. Adana:28-30 Nisan, cilt 1.
- Bloom, B. S. (1995). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, (Çeviren:D.Ali Özçelik) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Borophy, J. (1999). *Generic Aspects of Effective Learning*. Lausanne: IBE Publications.
- Budak, G. (1998). *Yenilikçi Yönetim Yaratıcı Birey*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D.(1993). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme- Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erdem, A. R. (1998). *21 Yüzyıla Girerken Nasıl Bir İnsan Modeli Yetiştirelim*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Erdemir, M. Aydın, A. ve Soylu, H. (1999) . “İlköğretim Okulları 4. ve 5. Sınıflarda Fen Bilgisi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, , S.7(2), s.31-40.
- Erden, M. ve Akman Y. (1995). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Erginer, E. (2004).*Öğretimde Planlama Uygulama Değerlendirme*, Ankara: Pegem A.
- Fidan, N. (1982). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Rehber Dağıtım.
- Freeman, E. ve Levstik, L. (1988). *Recreating the Past: Historical Fiction in the Social Studies Curriculum*, *Elementary School Journal* 88 (14) 329-337
- Gözütok D. (1995). Birleştirilmiş ve Normal Sınıflı İlkokullarda Dönüt ve Düzeltmenin Öğrenmeye Etkisi. Ankara: II. Eğitim Bilimleri Kongresi.
- Güven İ. “Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Mesleki Gelişim ve Yeterlilikleri” *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi Ankara*: 5-60, 2005.

- Haris, K., Marcus, R. McLaren, K., ve Fey, J., (2001) Curriculum Materials Supporting Problem-based Teaching School Science & Mathematics, 101(6).
- İpşir, D. (2002). Sınıf Yönetiminde; Öğrencilerle Sağlıklı İletişim Kurabilmenin ve Olumlu Sınıf Ortamı Yaratmanın Rollerini, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 153-154 Kış-Bahar.
- Kayalı, H.(2000), İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Başarıyı Etkileyen Faktörler, *M.Ü., Atatürk Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Dergisi*, İstanbul: Sayı No:12, s.191.
- Küçükahmet L. (2003). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Ankara: Nobel.
- Oktar, İ. ve Bulduk S, (1999). Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Davranışlarının Değerlendirilmesi, <http://www.egitim.aku.edu.tr/oktar00.htm> 14:22
- Oral, B. (2000). Öğretmen Adaylarının Algılarına Göre İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Dönüt Ve Düzeltme Davranışları, <http://www.egitim.aku.edu.tr/boral1.doc>.
- Seferoğlu, S. S. (2001). Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Meslekî Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri, *Milli Eğitim Dergisi*, , (149), s.12-18.
- Seferoğlu S.S. (2004). “Öğretmen Yeterlikleri ve Mesleki Gelişim” *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5-58. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi58/seferoglu.htm>
- Slavin, R. E. (1994). Educational Psychology: Theory And Practice Fourth Edition Massachusetts: Allyn And Bacon.
- Senemoğlu N. (1997). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Selçuk, Z. (1996). Eğitim Psikolojisi, Ankara: Pegem Yayınları.
- Sönmez, V. (2004). Öğretmen El Kitabı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uçar, M. (1999). İlköğretimde Ders Araç-Gereçleri Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *AKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3.
- Yaman S. Yalçın N.(2003). Fen Bilgisi Öğretiminde Probleme dayalı Öğrenme Yaklaşımının Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisi, *İlköğretim Online* 4(1) 42-52.
- Yaşar Ş. (1998) Yapılandırmacı Kuram ve Öğrenme Öğretme Süreci Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 8, s.1-2.
- Yavuzer, H. (1996) Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitapevi.

İletişim/Address:

Öğr. Gör. Semra Demir
Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Talas, KAYSERİ
E-posta: sdemir@erciyes.edu.tr